

António Lobo Antunes

Mijn winterkat mijn lief

Brieven aan mijn vrouw

Bezorgd door
Maria José Lobo Antunes
Joana Lobo Antunes

Vertaald uit het Portugees
en van een nawoord voorzien
door Harrie Lemmens

Anthos | Amsterdam

[illegible]

voorwoord

Een man van achter in de twintig schreef deze brieven aan zijn vrouw toen hij, twee jaar lang geïsoleerd van alles en iedereen, zijn militaire dienstplicht vervulde in de koloniale oorlog in Angola. Zonder de gedachte dat ze ooit door anderen zouden worden gelezen. We willen hier niet uitweiden over die brieven: iedereen zal ze op zijn of haar manier lezen en dat zal anders zijn dan onze manier, maar hoe je ze ook benadert, als een literair of biografisch werk, als oorlogsdocument of het verhaal van een liefde, we weten dat ze altijd uitzonderlijk zijn.

Het was niet ónze keuze om ze te publiceren maar de uitdrukkelijke wens van onze moeder, aan wie de brieven gericht waren en die ze tot voor kort in haar bezit had. Ze heeft altijd tegen ons gezegd dat we ze na haar dood mochten lezen en uitgeven, en dat moment is nu aangeboden.¹

Onze ouders hebben elkaar in de zomer van 1966 leren kennen in de kleine badplaats Praia das Maçãs. In 1969 studeerde vader af in de medicijnen en werd hij opgeroepen voor militaire dienst, die inhield dat hij als arts zou worden ingezet in de oorlog in Afrika. Vader en moeder trouwden op 8 augustus 1970 en een maand later werd moeder zwanger. Op 6 januari 1971 vertrok vader per schip naar Angola.

De briefwisseling kent driemaal een onderbreking: tijdens vaders verlof in Lissabon (vijfendertig dagen in september/oktober 1971); van april tot juli 1972, toen moeder zich met de baby bij hem voegde in Marimba, waar ze hepatitis opliep en ruim een maand door-

1 Maria José Xavier da Fonseca e Costa overlijdt in 1999 na een langdurig ziekbed. (Noot v.d. vertaler)

bracht in een ziekenhuis in Luanda; en tussen augustus 1972 en januari 1973, toen het gezin weer verenigd was in Marimba. De eerste helft van januari verbleven ze gedrieën in Luanda, waarna António alleen terugkeerde naar Marimba. Twee weken later (de laatste brief dateert van 30 januari) keerden ook zijn vrouw en dochter terug naar Marimba, waar ze bleven tot het einde van vaders dienstplicht, in maart 1973.

*Over dit leven hier op dit beschreven papier*¹ was de titel die vader had uitgekozen voor wat zijn eerste gepubliceerde roman zou worden. De uitgeverij wilde daar destijds niet aan en zijn debuut is nu bekend als *Memória de Elefante* ('Olifantengeheugen'). *Over dit leven...* komt uit een brief van Ângelo de Lima (1872-1921) aan zijn psychiater Miguel Bombarda. De dichter Ângelo de Lima bracht een aantal jaren van zijn leven door in een psychiatrische inrichting, eerst in Conde de Ferreira in Porto, daarna in Rilhafoles in Lissabon, waar hij werd behandeld door dokter Bombarda en waar hij ook is gestorven. Zijn verzamelde gedichten werden in 1971 uitgegeven en vader heeft altijd veel bewondering voor zijn werk gehad. Bovendien heeft hij hem als klinisch geval bestudeerd: in 1974 won hij de Prémio Sandoz de Psiquiatria met de neerslag van die studie: 'Waanzin en artistieke creatie: Ângelo de Lima, dichter van Orpheu',² geschreven voor de Sociedade Portuguesa de Neurologia e Psiquiatria.

De hier opgenomen brieven zijn getrouwe transcripties van de originele brieven. We hebben alleen besloten sommige namen te vervangen door letters, die niet de initialen zijn, om de personen in kwestie of hun familieleden niet ongewild te kwetsen.

Behalve hier en daar een voetnoot om verwijzingen in de brieven toe te lichten, hebben we achter in het boek een lijst opgenomen met woorden die betrekking hebben op Afrika en de oorlog, of die uit de omgangstaal afkomstig zijn. De eerste keer dat zo'n woord voorkomt, wordt het gemarkeerd door een sterretje.

- 1 *D'este viver aqui neste papel descripto* is de Portugese titel van dit boek. (Noot v.d. vertaler)
- 2 Door Fernando Pessoa opgericht tijdschrift dat het begin van het modernisme in Portugal vormde. (Noot v.d. vertaler)

Dit is het boek van de liefde tussen onze ouders, waaruit wij zijn geboren en waarop we trots zijn. Wij zijn geboren uit twee in alle opzichten bijzondere mensen, met wie we u in deze brieven kennis laten maken. Voor een deel. De rest is van ons.

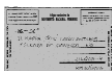
Maria José Lobo Antunes

Joana Lobo Antunes

Lissabon, maart 2005

brieven aan mijn vrouw

7-1-'71

Liefste,

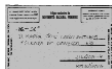
Ik schrijf je tijdens een korte tussenstop op Madeira en ik sterf nu al van heimwee. Ik heb een beetje geslapen en ben niet zeeziek geworden. Het eten is prima, we hebben een combootje aan boord en Amerikaanse tabak kost evenveel als Sagres, die turf van ons. De reis is tot nu toe gelukkig goed verlopen en mijn oor is al een stuk beter...¹ We varen vanaf hier rechtstreeks door naar Luanda, waar we de 15de moeten aankomen, en dan gaat het met de trein (vier dagen achtereen) naar Luso en van daaruit naar Gago Coutinho. In Luanda hoop ik je opnieuw te schrijven. Sterkte en houd goede moed, zoals je tot nu toe steeds hebt gedaan. Duizend kussen voor jou en ons kind. Vergeet niet te studeren en moed te houden. Denk aan mij.

António

ps Volgens geruchten die hier de ronde doen, kom ik waarschijnlijk bij de ccs*, wat minder erg zou zijn. De tweede commandant heeft me verteld dat de commandant me daar blijkbaar wil hebben. We zullen wel zien...

Kussen, kussen en nog meer kussen. (Ik heb Margarida en mijn ouders ook een brief geschreven.) De volgende brief stuur ik al naar het adres van oma.

1 Verwijzing naar het weghalen van een cyste voor zijn vertrek naar Angola. (Noot v.d. bezorgers)

14-1-'71

Lieve schat,

Ik schrijf je deze brief nog aan boord van de Vera Cruz, een dag voor we aankomen in Luanda, zodat ik hem meteen kan posten als ik in Afrika ben. Mijn heimwee is al onbeschrijflijk en mijn eenzaamheid enorm na negen dagen op zee, ondanks alle luxe die we hier hebben (de officieren natuurlijk) wat hutten, salons en eten betreft. 's Middags en 's avonds aan tafel speelt een geblondeerde oude bes met kwabbelkinnen en op sloffen kippig turend piano en tijdens het vieruurtje (thee met gebak), geserveerd door een hele wolk kelners, verkrachten de leden van het combo Vera Cruz, die er stuk voor stuk uitzien als pooiers uit Lissabon, mager, glimmende haren en een geile blik, muziek uit een hoerencabaret. 's Avonds worden er films gedraaid in de grote zaal, van het soort dat we ook in Santa Margarida* te zien kregen (*Room for Two*, *Girls and recruits*, dat werk) en soms heb ik in het donker het vreselijke gevoel dat ik, als ik opsta en de zaal uit loop, in de auto kan stappen en naar huis kan rijden, naar jou. Vergeet nooit dat ik met alle kracht die ik heb van je hou en dat ik altijd, op ieder ogenblik, bij je ben. Al even vreselijk is het om het combo te zien spelen voor een ruimte vol kerels in uniform die ongeneeslijk somber diep weggedoken zitten in hun fauteuils: ik heb zo'n spijt dat we niet vaker zijn gaan dansen en ik wil zo dolgraag met je dansen, ik heb zo'n spijt van alle keren dat we hebben zitten kibbelen en ik wil zo dolgraag sorry zeggen, met tranen in mijn ogen, ik zweer het je, en tegen je zeggen dat ik altijd van jou en alles aan je hou.

Ik heb nog drie kaarten kunnen sturen vanaf Madeira, zo ontzettend mooi, dat eiland, onder een hete, loodgrijze hemel. Funchal is anders dan alle steden die we kennen, heel raar Engels vind ik: als ik terug ben, gaan we er een keer heen op huwelijksreis, zonder ons kind, alleen wij tweeën, net als in de Algarve.

Mijn SPM* stuur ik je nog niet, omdat ik dat nog niet weet: het is één grote chaos. We blijven eerst een dag of zes, zeven in Luanda (militair kamp Grafanil), daarna wacht ons een verschrikkelijke rit van tweeduizend kilometer per truck naar Nova Lisboa, dan bewapend en onder escorte met de trein naar Luso, en ten slotte opnieuw per truck naar Gago Coutinho: zes dagen onafgebroken onderweg, met

alle gevolgen en gevaren van dien, zodat we tegen het eind van de maand aankomen voor een verblijf van vermoedelijk veertien of vijftien maanden, tot we terug mogen naar een veiliger zone. Waarschijnlijk verdeelt de commandant morgen of overmorgen de artsen over de compagnieën. Eentje moet er in Gago Coutinho blijven, waar twee compagnieën en een mortierpeloton gestationeerd zullen worden, een tweede negentig en nummer drie honderdttwintig kilometer verderop bij de daar gedetacheerde compagnieën. In theorie is het natuurlijk het beste als ik in G. Coutinho kan blijven, waar ze kennelijk een kleine landingsbaan en een helikopter hebben, maar de afstand tot Luanda is gigantisch. Ons bataljon moet de grens met Zambia bewaken, verhinderen dat elementen van de MPLA* daar binnendringen om een corridor naar het noorden te creëren, want dat wil die club. Het voornaamste probleem zijn de landmijnen, maar ik zal goed uitkijken waar ik mijn voeten neerzet.

Anders dan ik had verwacht, ben ik niet zeeziek geworden. Het enige probleem is mijn oor, dat me geen rust gunt... Het is afschuwelijk drukkend: ik heb het gevoel dat ik het stro uit een matras inadem.

Ik hou van je, liefste, en ik denk altijd aan jou, met veel heimwee, veel liefde. Ik vind het zo jammer dat ik niet bij het groeien van ons kind kan zijn. Hoe is het met je buik? Ze hebben hier aan boord een foto van me gemaakt die ik je zal proberen te sturen, ook al is het niet veel soeps, zodat je wat beter aan mij kunt denken. De dag van ons afscheid herinner ik mij als iets wat zich heeft afgespeeld terwijl ik onder narcose was. De vermoeidheid, de slaap, de heimwee, de drukte gleden licht als gas door me heen. Ik weet al niet meer wie er wel en wie er niet was van de familie. Ik zocht naar je vanaf het schip en ik kon je niet vinden: een piepkleine tante Luísa vertelde me met gebaren dat je weggegaan was en toen pas drong echt tot me door wat er gebeurde. Ik liep naar mijn hut, ging op bed zitten en luisterde naar het roepen en huilen, zonder ergens aan te denken, en ik hilde niet omdat een man nu eenmaal niet huilt. Maar het doet er allemaal niet toe, want wij hebben elkaar tot het einde van de wereld.¹ Er kwamen constant telegrammen binnen op het schip, ook twee van jouw fami-

1 'tot het einde van de wereld': *Até ao fim do mundo*, een zinnetje dat als een refrain door de brieven loopt. Het staat te lezen op de graftombe in Alcobaça van Inês de Castro, die samen met koning Dom Pedro de Wrede het grootste liefdespaar uit de Portugese geschiedenis vormt. (Noot v.d. vertaler)

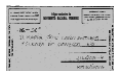
lie maar geen van jou. Ik ben nog een paar keer naar het commissariaat gegaan, maar ze hadden niks voor mij.

Morgen komen we aan, om twee uur 's middags. Intussen hoeft ik nog maar honderddrie weken en die zijn allemaal zo om. Min een stuk of tien verlof. Zo erg is het dus allemaal ook weer niet.

Ik moet afscheid nemen.

Veel kussen en veel groeten en nog eens veel kussen van António

Blijf altijd van me houden. Ik stel me de kou in Lissabon voor, onze flat, die ik nooit zal vergeten, ook al keren we daar niet meer naar terug, de portier, de straat, de meubels, de keuken, het bed met de half teruggeslagen dekens, de prenten aan de muur, en ik zie hoe gelukkig ik daar was met jou, hoe gelukkig ik altijd met jou ben geweest, hoe graag ik terug zou willen, gauw terug om jou te kunnen zien en aan te raken, met je te praten, mijn sleutel in het slot van je lichaam te steken, mijn tong in je mond, mijn handen op je borsten, je in je hals te bijten, te zweven, ik herinner me absurde kleine dingen, de moeder-vlek op je wreef, je gouden tand, de gleuf van je nek, en ik hou waanzinnig van al die details: mevrouw, ik hou van u. Als ik u niet al zou kennen, zou ik u op straat achternalopen met heftige, oneerbare voorstellen. Ik herinner me de eerste keer dat ik u zag, uw boticelli-profiel, ik herinner me het jaar daarna op het strand, uw haar met een scheiding in het midden en vanachter bijeengehouden, als een portret van Ingres, ik herinner me uw korte frivole kopje en ik hou even hopeloos veel van al uw verschijningen, zonder daartussen te kunnen kiezen. Ik hou van uw zwangerschap, van uw gebaren, van uw glimlachen en woede-uitbarstingen. Ik hou van uw boosheid en de zwijgende, allerwaardigste ernst van uw slechte buien. Ik hou van uw verwijten en uw kussen. En ik hou van uw kind, het kind van uwe excellentie, mijn liefste.

16-1-'71

Dierbare schat,

Ik ben in Luanda en het is beestachtig heet hier: mijn pis lijkt wel thee, de muggen vormen dichte wolken en als ik douche proef ik het

zout op mijn lijf. Toen ik aankwam, stond oom João daar keurig in zijn majoorsuniform op mij te wachten met Teresinha en mijn neef Fêfê, alle drie fris en monter, terwijl ik glibberig zweette als een otter tussen een menigte soldaten die dropen van de hitte. De berichten over de oorlog zijn niet bepaald geweldig voor mij, want ik moet constant op en neer reizen tussen twee compagnieën, met alle kansen dus op een ongeluk of god weet wat onderweg. De familie hier is heel aardig, ze willen me graag bij zich hebben, maar ik wil eigenlijk alleen maar met rust gelaten worden, op een bank aan de kustpromenade (een smallere kopie van die van ons) naar de baai kijken, of het Zuidkruis zoeken aan een reusachtige hemel.

Luanda is allesbehalve een leefbare stad: je moet je een soort provinciaal Areeiro¹ voorstellen, met een navenante verwaande buitenwijken, en de blanke mannen hier zien er allemaal net zo ondefinieerbaar uit als de autoverkopers daar, met allemaal dezelfde bakkebaarden en doorzichtige overhemden, terwijl de vrouwen, type omroepster, net iets te goed in de kleren zitten om helemaal fatsoenlijk te kunnen zijn. De *musseques** zijn een soort uitgestrekte volksbuurten, zoiets als Boavista, waar de bewoners allemaal spelers van Benfica lijken. Alleen is de aarde rood, net als het zand in de stadions, en zitten de nachten vol geritsel van insecten en bladeren, ondergedompeld in een zweterig broeierige warmte.

Bij mijn aankomst kreeg ik twee brieven, een van jou en een van mijn moeder, waarin het lieve mens haar best deed om het blad te vullen zonder goed te weten wat ze moest schrijven: onbenullige familie-nieuwtjes die me geen bal kunnen schelen.

De 22ste moeten we weg uit dit paradijs, en dan wacht ons een barre tocht van een week met gevechtsrantsoenen tot onze eindbestemming, waar we voor veel, heel veel maanden voor anker gaan. Ons kamp, Grafanil, is Santa Margarida in het kwadraat, zowel wat gebrek aan comfort als alle andere smerigheid betreft. Kakken moet je hurkend op twee aardewerk voetafdrukken, en de slaapzalen zijn hetzelfde als in de kazerne van Mafra: net zulke stapelbedden en groen geschilderde kasten voor de kleren. Vanwege het gebrek aan ruimte slaap ik tussen mijn drie buidels: de witte koffer en de blauwe en de bruine weekendtas, waar al wanorde en verwarring heersen en jouw

1 Wijk in Lissabon. (Noot v.d. vertaler)

fantastische hand gemist wordt. Ik mis je trouwens bij alles, ik mis je constant, een vreselijk gemis dat zich dag in dag uit kenbaar maakt als een leegte in de maag, een gat in de ruimte, een echte duizeling midden in mijn hoofd: ik hou van je.

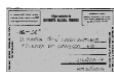
Denk altijd aan mij en denk eraan dat ik van alles aan je hou. Ik hoop zo fel dat de tijd voorbijgaat en dat het snel 1973 wordt. Hoe oud is ons kind dan? Mijn heimwee is immens, mijn eenzaamheid enorm.

Miljoenen kussen van António

rs Ik schrijf de familie pas als ik in Gago Coutinho zit, of waar mijn botten ook mogen belanden, want ik heb nergens tijd voor: van negen tot zes zit ik bij de GD (Geneeskundige Dienst) te luisteren naar vervelende dingen, driftige paniek en verwardheden. En heet heet heet.

Mijn mooie bloem, mijn vogeltje, mijn zeester ik hou van je tot het einde van de wereld. Maak je geen zorgen, maak je nooit zorgen om mij. Ik hou altijd van alles aan jou.

António

17-1-'71

Lieve schat,

Zondag, het is bloedheet en ik schrijf je op een terrasje tegenover de baai, terwijl de vissersboten van de negers tropisch traag heen en weer glijden en vreemde grote vogels, type meeuwen, zonder hun vleugels te bewegen opstijgen en dalen in de doodstille grijze lucht boven de palmen.

Wat een vreselijke stad. Het lijkt wel een zondag in Benfica op het terras van de Estrela Brilhante, met overal peuken en papier op de grond. Kreupele negers slepen zich bedelend voort, andere leuren met houten asbakken, beeldjes, kranten, lompen en ellende. Ik had nooit gedacht dat ik hier zoveel armoede zou tegenkomen, zoveel viezigheid, zo'n hitte. Viezige kerels met vette tassen wisselen voordelig escudo's tegen angolares*, maar alles is hier duur. Duur, verschroeïend en lelijk. Toen ik oom João dat verdomde pakje van je moeder ging brengen, deed hij open in korte broek en onderhemd, en op sloffen, half gesmolten van de hitte. De bonbons zagen er onge-

schonden uit, maar ze waren wel bedorven. De zwarten kijken naar ons met de nieuwsgierigheid van samenzweers. 's Nachts kan ik niet slapen van de muggen. En iedereen zegt dat we vreselijk veel pech hebben met de zone waar we naartoe gaan.

Gisteren heeft een vriend van die andere dokter, die ik toch bleek te kennen, ons meegenomen naar het Ilha, geen echt eiland maar een soort landtong met een strand aan weerskanten, huizen, een golfclub. Een soort Rhodesië gezien door een aannemer uit Tomar. De lucht is nooit blauw maar donker, grijs, gesloten, treurig. En het gezelschap van de officieren wordt strontvervelend omdat niemand lacht. Je kunt je voorstellen dat ik te midden van dat alles geen geduld heb om te schrijven, behalve brieven dan. Vandaag heb ik ook mijn ouders geschreven, maar nu wacht ik tot ik aan het eind van de wereld ben, ik heb gewoon geen tijd en geen zin.

Vanavond moet ik bij je oom gaan eten, een bezoeking: ik heb totaal geen fut om te kletsen, en langer dan vijf minuten moeten praten en luisteren naar wat dan ook, lijkt me een ramp. Alleen de straat waar ze wonen kan ermee door, met allemaal dezelfde huizen, zoals je die ook wel zult hebben in de boeken van Simenon die zich afspelen in Afrika, waar de hitte de sterkste gevoelens smelt.

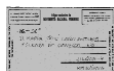
Ik ben ziek van heimwee en jij neemt in mijn hoofd de eerste plaats in, nog vóór mijn kwaadheid dat ik hier zit en de hele reutemeteut: een gevoel van onherstelbaar verlies. Ik begin te denken dat de prijs die we moeten betalen om terug te keren naar Lissabon en daar te leven veel te hoog is. Als ik opnieuw mocht kiezen, zou ik eerlijk waar niet weten wat ik zou doen.

Laat me weten of je mijn brieven regelmatig krijgt en na hoeveel tijd, en stuur me een stapeltje luchtpostbrieven als je kunt – daar is hier moeilijk aan te komen en ze zijn bij jullie natuurlijk een stuk goedkoper. Die ik gebruikt heb, had ik links en rechts aan anderen gevraagd, maar daar kan ik niet al te lang mee doorgaan.

Lieve schat ik hou altijd van alles aan jou. Ik hoop dat de zwangerschap ook verder geen problemen oplevert: ik weet zeker dat het allemaal goed zal gaan. De allergrootste groeten van de wereld doe ik je. Je kunt me een plezier doen en foto's van je laten maken en naar mij opsturen, dan is het net of we elkaar per brief hebben leren kennen. Doe je dat? Doe maar net alsof ik een Portugees in Afrika met goede bedoelingen ben. En schrijf. Sinds ik hier ben, heb ik alleen de brief van je gehad die oom João me bij mijn aankomst heeft gegeven, ver-

der niets, wat toch echt bar weinig is. Ik weet niet waarom dat zo is.
Miljoenen en nog eens miljoenen kussen voor jou en ons kind
António

rs Voor ik het vergeet: ik hou van jou tot het einde van de wereld.

20-1-'71

Lieve schat,

Tegen mijn verwachting in heb ik nog steeds niets van je gehoord, waar ik me uiteraard bezorgd en boos om maak. Er heeft me trouwens niemand geschreven: dag in dag uit zoek ik bij de post brieven die er niet zijn, en ik begin te betwijfelen of ik er nog ooit een zal krijgen. Voor straf heel vervelend nieuws: ik ben onze trouwfoto's kwijt. Ik was compleet vergeten dat je die in de tas met bonbons had gestopt en omdat die lieve souvenirs waren gesmolten en de tas veranderd hadden in een ondefinieerbare brij, heb ik die in een prullenbak moeten gooien, en met de bonbons verdwenen ook de foto's, zonder dat ik het in de gaten had. Toen ik gisteravond bij je oom João at, vroeg zijn vrouw me hunkerend naar de bewijzen: toen pas herinnerde ik me dat je op de kade iets had gezegd over het vervoer van die trouwdaguerreotypen. Nu ben ik als de dood voor jouw wraak en ik beken mijn zonde met rode konen van angst en schaamte. Vergeef mij, godin.

Je oom en tante praatten aan één stuk door over jou, waardoor mijn heimwee alleen maar groter is geworden. Reden tot optimisme is er weinig, want de commando's zijn behoorlijk moedeloos en pessimistisch en ons levenspatroon zal de komende maanden naar wat ze zeggen niet bijster aangenaam zijn. De ondercommandant herhaalt tegen iedereen die het maar wil horen dat we vast en zeker niet meer zullen kunnen doen dan proberen te overleven – wat geen prettige wetenschap is. Aan de andere kant worden er aanvallen verwacht op het laatste deel van onze route: volgens de indeling van de gevechtskolonne zit ik hoogstwaarschijnlijk ergens in de laatste groep voertuigen, wat zo op het eerste gezicht het minst slechte deel moet zijn. Om me nog blijer te maken hebben ze me intussen tot de tanden bewapend met een automatisch geweer en een pistool. We vertrekken

de 22ste, dat wil zeggen overmorgen, om vier uur 's nachts voor een barre tocht van vijftienhonderd kilometer. We zullen wel zien. Omdat we ononderbroken doorrijden kan ik je alleen morgen nog schrijven en dan pas weer als we er zijn. Maar maak je geen zorgen, want het gaat beslist allemaal prima.

Er is hier nog geen vakantierooster opgesteld. Als je het goed vindt, ga ik in september/oktober, om mijn verblijf hier in drie min of meer gelijke stukken te verdelen, en dan opnieuw in juni volgend jaar. Laat me weten wat je daarvan vindt. Als september/oktober niet kan, gaat het alleen in de komende maanden april en mei, en dat is veel te vlug. Dus september/oktober ligt in principe vast. Wat de verloven daarna betreft, moeten we goed kijken vanwege je tentamens. Ik hoop trouwens dat je flink blokt en klaar bent als ik terugkom.

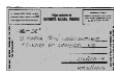
Liefste ik neem afscheid van je met een wolk kussen. Pas op jezelf, ontzie je zoveel mogelijk en maak je geen zorgen om mij. Het gaat allemaal goed, het gaat ongetwijfeld allemaal goed. Geef ons kind veel heel veel kusjes van me. Wat zou ik graag bij je zijn, al was het maar voor even! Miljoenen en nog eens miljoenen verliefde groeten, kussen, strelingen, aaien en omhelzingen van António.

Doe de groeten aan mijn ouders en aan Margarida: ik wacht nog steeds op haar foto en de foto's van jou waarom ik je gevraagd heb.

IK HOU VAN ALLES AAN JOU

Ik ga Kimbundu* leren om in meer dan één taal over liefde te kunnen praten. Ik schuif mijn penis in de vork van je lijf.

António

21-1-'71

Lieve schat,

Als je deze brief krijgt, ben ik al onderweg naar G. Coutinho. Morgenvroeg om vier uur vertrekken we naar Nova Lisboa: elf uur in een legertruck over god weet wat voor wegen... In elk geval ziet het er niet naar uit dat we problemen krijgen op dit eerste stuk, behalve dan de lengte van het traject en het ongemak: we rijden met vrachtwagens, als cement of zand...

Gisteravond heb ik gegeten met D., U. en Q., allemaal ontzettend

aardig maar...; U. heeft een vreselijke manier van praten, hij spreekt alle letters uit en maakt gebaren die helemaal niet passen bij de woorden, zodat je je helemaal opgelaten voelt en wilt helpen, maar dat kan niet. Q. praat als een artikel uit *O Tempo e o Modo*¹. En het kind is een scheetje met zijn tong uit zijn mond, van wie ik een hele verzameling dia's voor mijn kiezen kreeg, waarvan er trouwens een paar best grappig waren. Wel vond ik het heerlijk om weer eens eten uit Lissabon te krijgen, en hoewel ik een hekel heb aan pasteitjes met een zachte vulling heb ik zitten schransen alsof het *trouxas-de-ovos*² waren. Iedereen sprak heel enthousiast en vertederd over jou en op een bepaald moment verklaarde Q. dat als jij ergens binnenkomt, alle lichten uitgaan, en dat klopt ook.

Eindelijk heb ik een brief van je gekregen, in tweeën verdeeld, waar ik dolblij mee was en erg van opfleurde. Dat zwemmen van ons kind heeft hij duidelijk van mij geërfd, want ik heb altijd een sterke neiging voor vloeistoffen vertoond. Als je het bad leegdrinkt, kan hij misschien nog beter oefenen. Tante Isa (een toonbeeld van enthousiaste wansmaak) zal je nog de foto sturen die ze op het schip van me gemaakt hebben (niet erg gelukkig overigens) ter compensatie van onze huwelijksbewijzen. De kerels die op het papier staan zijn de andere twee artsen van het bataljon, en die helemaal achteraan is degene die je hebt ontmoet op de dag van de inscheeping.

Je schrijft dat mijn oma een brief van mij verwacht, maar zeg maar tegen haar dat ze zich moet beteugelen: pas na onze aankomst op de verrekte begrafenisplek van onze inkwartiering heb ik tijd en hopelijk rust om te schrijven. Zeg tot die tijd maar tegen de hele familie, die zich waarschijnlijk niks van mij aantrekt, dat het prima met me gaat, dank u wel, en dat ik hoop dat ze af en toe aan die arme António denken, voor een kort ogenblik van sombere weemoed in de pauzes van hun vrolijke humeur. Misschien is het niet fair van me, maar ik zie hier echt af als een hond en ik heb niemand om dat tegen te zeggen, want iedereen die hier bij me is lijdt even hard als ik. Nou ja. Bovendien ben ik ervan overtuigd dat de families Lobo en Lima³ nog altijd echt van me houden... en belangstelling hebben... en bezorgd

1 Tijdschrift van de progressieve katholieke oppositie. (Noot v.d. bezorgers)

2 Mierzoete gebakjes van eidooiers en suiker. (Noot v.d. vertaler)

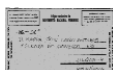
3 Lobo Antunes is de achternaam van zijn vader, Lima van zijn moeder. (Noot v.d. bezorgers)

zijn... en jou behandelen met de meelevende liefde van een op sterven na dode zieke... Ik las in de krant dat het gesneeuwd heeft in Lisabon, dat de kou en de mist aanhouden. Intussen smelt ik van verdriet onder mijn tressen. Wat heb ik een heimwee. Maar ik ben flink geweest, behalve met oud en nieuw, toen ik stom genoeg down was. Mijn liefste schatje ik wil alles van je. Er is maar één vrouw die me interesseert en dat is de moeder van mijn lieve kind. Ik aanbid je altijd, mijn hele leven, tot het einde van de wereld. Houd moed, heb geduld en denk af en toe aan mij.

António

ps Alles gaat goed, ik houd stand en ik hoop tot het einde van dit vagevuur. Je moest eens zien waar ik moet slapen! Wat me zorgen baart is het feit dat we niet vaak eten en altijd op onmogelijke tijdstippen. Maar ik geloof niet dat ik ben afgevallen. En mijn oor lijkt eindelijk genezen. Op het schip lag er elke ochtend een plas etter op het kussen. Je Van Gogh adoreert je, mijn aanbeden gazelle, mijn lieve diamant, mijn parel en mijn ster. Denk aan mij.

António.

27-1-'71

Dierbare liefste,
Gisteren ben ik eindelijk aangekomen in Gago Coutinho, na een apocalyptische reis zoals ik niet verwacht had ooit te zullen maken: de 22ste om drie uur 's nachts vertrokken we in bussen uit Luanda naar Nova Lisboa, door een decor dat ronduit schitterend was maar dat me na drieëntwintig uur toch begon te vervelen. We kwamen ook weer 's nachts aan in Nova Lisboa, sliepen in de bussen en om drie uur 's middags van de 29ste (of was het de 23ste?), na zeshonderd kilometer bus, werden we op de trein gezet naar Luso: twee dagen reizen in wagons vierde klas – die fameuze uitvinding van de Engelsen voor de bewoners van de Derde Wereld, die het spoorwegbedrijf van Benguela op zijn Engels heeft overgenomen –, in grote bundels armen en benen, koppen en geweren. Die wagons hebben maar drie banken, in de lengterichting: twee langs de raampjes en een dubbele in het midden, als

een soort haarscheiding in het midden. Omdat er niet genoeg wagons waren, volgde toen een onbeschrijflijk schouwspel: aan alle kanten doken ledematen op die bij geen lichaam leken te horen. Op een bepaald moment krabde ik mij op het hoofd met de hand van een ander. Daar sliep ik, of deed ik alsof, en at ik blikvoer waarvan de saus de vloer glibberig en mijn ingewanden totaal van streek maakt. Joden die naar een concentratiekamp gedeporteerd werden. En daarna kwam de hel, of een nog grotere hel, de zevende, keerzijde van de zevende hemel van Mohammed: ze propten ons in vrachtwagens voor de vijfhonderd kilometer vol landmijnen tussen Luso en Gago Coutinho: twee mijnenruimers voorop (Berliets waren dat, zware vrachtwagens vol zandzakken) en daar achteraan een lange rij legertrucks waar wij met getrokken geweer op zaten, met de spanning van een dreigende aanval. Gelukkig stuitte we niet op mijnen en ook niet op een hinderlaag, maar er gebeurde wel iets vreselijks: het stuur van de truck waar ik in zat, de laatste (er was geloot) brak bij een behoorlijke snelheid en het voertuig vloog in een greppel. We waren met eenentwintig: drie gebroken armen, twee gebroken benen, een aantal uiteenlopende kwetsuren en ikzelf zes hechtingen in mijn lip en drie in mijn tong: daar heb ik nog steeds geen gevoel in. We tuimelden allemaal over elkaar heen en ik dacht dat ik veel meer had opgelopen, want mijn lijf voelde aan alsof het hier en daar gescheurd was. Maar het is allemaal voorbij, ik leef nog en ik hou van jou.

Dit hier is werkelijk het einde van de wereld: niets dan moerassen en zand. Het ergste oorlogsgebied van Angola: het bataljon dat wij aflossen telt honderdzesentwintig slachtoffers, hoewel slechts twee dodelijke, maar een fiks aantal amputaties. Overal landmijnen. Zambia kun je bijna zien. Temperatuurschommelingen van meer dan dertig graden. En mijn leven zal vol komen te zitten met riskante avonturen: in principe blijf ik hier vier maanden en ik vlieg elke week een keer naar Cessa en naar Mussuma, waar twee pelotons gedetacheerd zijn. Daarna ga ik voor vier maanden naar Ninda of Chiúme, waar de operationele compagnieën liggen, en moet ik over land van hot naar haar door het oerwoud trekken. In oktober kom ik voor verlof naar huis. En in november ga ik weer naar Gago Coutinho, wachtend op mijn beurt om opnieuw af te zakken naar het zuiden. Dat alles in principe, want het kan uiteraard allemaal veranderen. Improvisatie en instabiliteit zijn kenmerkend voor deze oorlog.

Ik voel me afgepeigerd en geradbraakt, maar ik ben nog steeds ge-

zond en laat de moed niet zakken. Ik moet en zal volhouden om terug te keren naar jou en ons kind. De armoe van de zwarten is afgrijselijk. In de *sanzala's** wemelt het van de ondervoede skeletten, een fel contrast met de immense pracht van het landschap, dat van een vreselijke schoonheid is.

Lieve schat, ik aanbid je. Je telegram, waar ik van schrok toen ik het kreeg (ik was bang voor slecht nieuws), was een geweldige verrassing voor me. Ik zal zien of het me lukt om de familie te schrijven, nu ik langzaam de slaap die ik achterloop kan inhalen. Miljoenen kussen en innige omhelzingen. Stuur je me foto's van je? En heb geduld. Houd moed. En blijf altijd van me houden.

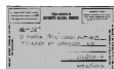
Mijn liefste mijn liefste mijn liefste ik hou van alles aan jou. En ik verlang zo vreselijk naar je. Denk aan mij. En doe de groeten van me aan ons kind. Ik aanbid jullie allebei.

António

Vertel hoe het met je gaat en waar je bent, of je hard geblokt hebt, wat er allemaal is gebeurd, hoe het kind groeit, alles. Zeg alles. En vertel de anderen over mij, want ik heb niet veel puf om te schrijven. Zeg dat ook tegen ze. Ik zal kijken of het me toch lukt.

Ik hou zoveel zoveel van jou!

Miljoenen kussen!

28-1-'71

Aanbeden schat,

Hier zit ik dan in de hel knakworstjes en ander blikvoer te eten, want het bevoorradingsvliegtuig is niet geweest: het regent en onweert zo heftig en zo dicht bij mijn kamer (of kamer: een keet met een stuk of wat bedden en een olieblok dat dient om te douchen) dat ik in het begin dacht dat het een aanval was op ons kwartier. Maar toen ik de deur opendeed, zag ik dat de regen onvoorstelbaar hard naar beneden gutste. Hierdoor, of door iets anders (van regen word ik altijd neerslachtig), kreeg ik zo'n heimwee dat mijn hele lijf pijn deed: wat was ik graag weggevlucht en had ik het vliegtuig genomen naar jou, naar jullie! Ik hou van alles aan jou en deze scheiding is verschrikke-